LAUSUNTO KOSKIEN:

VNS 7/2024 VP VALTIONEUVOSTON SELONTEKO YK:N KESTÄVÄN KEHITYKSEN TOIMINTAOHJELMA AGENDA 2023:N TOIMEENPANOSTA

Ville Wahlberg Baltic Sea Action Group (Elävä Itämeri säätiö sr.)

26.2.2025

BSAG
Baltic Sea Action Group

BSAG: LAUSUNTO ULKOASIAIN VALTUUSKUNNALLE AGENDA 2030 TOIMEENPANOON LIITTYEN

Tämä lausunto keskittyy viiteen Baltic Sea Action Group:n (Elävä Itämeri säätiö sr.) näkökulmasta keskeisimpään tavoitteeseen. Tavoitteet 2, 6, 13, 14 ja 15 ovat voimakkaasti toisiinsa sitoutuneita ja liittyvät olennaisesti BSAG:n asiantuntemuksen alueeseen. Säätiön toiminnan tarkoituksesta johdosta, ilmastoa lukuun ottamatta, säätiön katse keskittyy erityisesti Itämeren valuma-alueella tapahtuvaan toimintaan ja tavoitteisiin liittyviin vaikutuksiin. Lausunnossamme katsomme asiaa myös kiristyvän geopoliittisen tilanteen näkökulmasta. Lausuntopyynnön tarkennuksessa viitattu Venäjä-yhteistyön vaikeutuminen on geopolitiikan vaikutuksista pienimmästä päästä oleva ongelma Kestävän kehityksen näkökulmasta.

Kestävän kehityksen toimintaohjelma on hieno ja tärkeä ohjelma, jossa määriteltyjen tavoitteiden saavuttaminen tekisi Suomesta, maailmasta ja suomalaisten merkittävästi turvallisempaa, vakaampaa ja parempaa. Valitettavasti tämänkaltaisilla ohjelmilla on, kauniista sanoista, oikein asetetuista tavoitteista ja kunnianhimoisilta kuulostavista päätöskirjauksista huolimatta, tyypillistä varsin kevyet tulokset. Näin näyttää olevan myös tällä kertaa.

Valtioneuvoston ja Eduskunnan toimet toimintaohjelman toteuttamiseksi ovat riittämättömiä, kuten tavallista, mutta myös aktiivisesti onnistumisen edellytyksiä heikentäviä. Asiaa ulkopuolelta arvioidessa on mahdotonta päätyä tulkitsemaan toimeenpanon pyrkivän kaikilta osin asetettuihin tavoitteisiin tai määriteltyjen toimenpiteiden onnistumiseen. Osa aktiivisesta tavoitteiden vastaisesta toiminnasta on perusteltavissa tiukalla taloustilanteella, mutta selitys ei kestä kriittistä arviota ympäristönsuojeluun liittyviltä osin.

Rehellisyyden nimissä on todettava, että toimintaohjelmassa esitettyjen toimintojen osalta on saavutettu myös merkittäviä onnistumisia. Ympäristöteemojen osalta tällainen merkittävä onnistuminen on meriliikenteen jätevesipäästöjen pienentämiseen tähtäävä voimaan astunut lainsäädäntö. Laki on kunnianhimoinen ja toimii esimerkkinä muille maailman maille. Se on hieno esimerkki siitä, millaista korkeasti koulutetulta, teknologisesti kehittyneeltä ja syvästä luontosuhteesta tunnetulta pohjoismaalta voi odottaa. Toivottavasti esimerkki innostaa ainakin Itämeren maita seuraamaan Suomen perässä.

BSAG:n näkökulmasta huolestuttavaa on, että toiminnat ruuantuotannon turvaamiseksi kasvavien uhkien ajassa ovat riittämättömät, tehdyt toimenpiteet eivät ole alkuunkaan riittäviä ekologisesti kestävän tulevaisuuden näkökulmasta ja ilmastotoimien tehostamisen sijaan haetaan kannatusta tavoitteiden vesittämiseksi aivan kuten toimittiin vanhojen metsien suojelun kanssa.

Tavoitekohtainen arvio: Tavoite 2. Poistaa nälkä, saavuttaa ruokaturva, parantaa ravitsemusta ja edistää kestävää maataloutta.

Ruokaturvan osalta suunnitelma tai selonteko ei tunnista nykyisen geopoliittisen jännitteen luomia uusia merkittäviä riskejä, eikä se siten takaa ruokaturvaa tai kestävää maataloutta edes Suomessa. Ruokajärjestelmämme kestävyys niin Suomessa kuin globaalistikin perustuu liiaksi Venäjän lannoite- ja ravinnetuotantoon. Riippuvuus pakottaa Euroopan ja Suomen lyhyellä aikavälillä rahoittamaan Venäjän hyökkäyssotaa Ukrainaa vastaan ja auttaa sitä valmistautumista seuraavaan sotaan.

Suomalaisen, Eurooppalaisen ja kehittyvien maiden ruokaturvaan löytyy ratkaisuja, jotka edellyttävät irtautumista niin venäläisistä lannoitteista. Erityisesti globaalin etelän osalta myös muut omavaraisuutta ja viljelysmaan kestävyyttä heikentävät riippuvuudet tulisi ottaa huomioon. Sota Ukrainassa ja tarve irtautua Venäjä-riippuvuudesta ovat vaikea globaali haaste, jonka ratkomisessa Suomessa paljon tutkittu agroekologinen lähestymistapa ja sen konkreettinen uudistavan maatalouden toimintapa ovat globaali mahdollisuus pysäyttää viljelysmaan vähenemisen ja viljelysmaan kasvukunnon heikkenemisen surmankierre. Vaikka geopolitiikka ei asettaisi näin suuria paineita muutokselle, on ilmastonmuutoksen ja heikentyneen kasvukunnon vaikutukset jo nyt huolestuttava ja jatkuvasti paheneva ongelma suomalaisellekin ruokaturvalle. Tämän takia meillä on tarve reilusti nykyistä nopeammalle muutokselle kohti kestävää maataloutta ja ruokajärjestelmää.

Nyt käynnistynyt Euroopan yhteisen maatalouspolitiikan ohjelmatyö on keskeinen mahdollisuus Suomen ja Euroopan ruokaturvan ja kestävän maatalouden aikaansaamiseksi. Jos työssä otetaan lähtökohdaksi esim. Euroopan parlamentin AGRI-valiokunnalle laadittu selvitys (Guyomard et al. (2024). https://bit.ly/3PJ10Yy), on siinä kuvatuista vaihtoehtoisista poluista ainoasta E (Agroecology) johtaa kokonaiskestävään maatalouteen ja ruokajärjestelmään. Selvityksessä vaihtoehto esitellään kalliina, mutta huomionarvoista on, että se on vaihtoehdoista merkittävimmin vaikuttamassa myös maatalouden ulkopuolisiin sektoreihin positiivisesti. Polun kokonaistaloudellisuus osoittanee sen kustannustehokkaammaksi kuin kokonaistaloudellinen arvio vaihtoehtoisista poluista ja niiden aiheuttamien ongelmien korjaamisesta muilla politiikkasektoreilla.

Tavoitekohtainen arvio: Tavoite 6. Varmistaa veden saanti ja kestävä käyttö sekä sanitaatio kaikille

Valtioneuvoston ja Eduskunnan työ alusjätevesien kieltämiseksi on merkityksellinen päänavaus ja globaalisti selvää edelläkävijyyttä. Alusjätevesien tiukempi sääntely erityisesti pienillä merialueilla ja lyhyillä reiteillä on arvokasta jo senkin takia, että vesistöjen saastumisen estäminen on teknisesti verrattain helppoa ja tehokasta. Se etuna on myös mahdollisuus suosia aluksia, jotka ottavat haavoittuvat meriympäristöt huomioon toiminnassaan mm. asentamalla harmaavesitankit aluksiin.

Vesistöjen kannalta merkitykselliset suojelu- ja ennallistamistoimet (6.6) ovat Suomessa varsin puutteellisia ja Suomi profiloitui tämän tavoitteen kannalta merkityksellisen EU-asetuksen vastustajana. Suomi on maailman ojitetuin maa ja tarve ennallistamiselle on huutava, mikäli vesistöt halutaan palauttaa hyvään tilaan. Myös vihreän siirtymän vauhdittamiseksi tehdyt lainsäädäntömuutokset toimivat tavoitetta vastaan laskemalla kestävyysvaatimuksia vesistövaikutusten näkökulmasta.

Tavoitekohtainen arvio: Tavoite 13. Toimia kiireellisesti ilmastonmuutosta ja sen vaikutuksia vastaan

Suomi asettui kunnianhimoisten ilmastotoimien edistäjäksi, ja Ilmastolain säätäminen oli kansainvälisesti tehtävän työn näkökulmasta merkittävä osoitus aidosta sitoutumisesta. Lienee turvallista olettaa, että puheet Ilmastolain avaamisesta toimivat päinvastoin. Vesittämällä ilmastolain, kerrotaan ulospäin vahva viesti siitä, ettei Suomi aio tosissaan taistella ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Varsinkin kun vesittämisputkesta on tullut ulos jo niin vanhojen metsien kuin vesistöjen suojelun heikennyksiä.

Hiilinielujen romahdus on itsestään selvä seuraus hakkuiden lisääntymisestä. Viimeaikainen keskustelu siitä, että ongelma olisi mittaustavassa, on luonnollisesti heikolla pohjalla. Suomessa käytetty malli on hyvä ja antaa todennäköisesti oikean kuvan tilanteesta. Suomen mallissa tieto romahduksesta näkyy nopeammin kuin esim. ruotsalaisessa mallissa. Se on monella tapaa hyvä asia, mutta erityisen hyödyllistä siksi, että se herättää toimimaan ajoissa. Tästä asiasta järjestelmän kehittänyt Ilmatieteenlaitoksen Jari Liski on paras asiantuntija kertomaan lisää, mikäli mallin tulokset yhä ihmetyttävät.

Nielujen kasvattamisen tarve on suuri haaste Suomen ilmastopolitiikan uskottavuudelle. Suomen kannalta onnekkaasti meillä on menetelmiä, joilla erityisesti maaperään sitoutuvan hiilen osalta on saatu hyviä tuloksia. Maaperä on merkittävä hiilivarasto, joka usein unohdetaan. Suomessa olisi edellytykset panostaa nyt kansainvälisen tason esikuvan luomiseen maaperän hiilensidonnassa. Maaperään sidotulla hiilellä on paljon muitakin hyötyjä kuin ilmastonmuutoksen torjuntaan liittyvät vaikutukset. Niillä on suora vaikutus sisävesiin ja Itämereen, huoltovarmuuteen jopa viljelijän talouteen. Meillä on paljon tietoa hiilensidonnan menetelmistä ja vaikutuksista viljelysmailla, erityisesti kivennäismailla. Viljelysmaa on nykyisellään päästölähde, mutta oikeilla viljelymenetelmillä kivennäismaat voidaan saada jopa nieluiksi ja turvemaiden päästöjä voidaan pienentää merkittävästi uudistavan viljelyn menetelmillä. Tuloksista ja todentamisesta löytyy hyvää dataa osoitteesta https://www.fieldobservatory.org/

Tavoitekohtainen arvio: Tavoite 14. Säilyttää meret ja merten tarjoamat luonnonvarat sekä edistää niiden kestävää käyttöä

Merialueiden suojelun osalta ollaan tavoitteesta riippuen joko pitkällä tai hyvin kaukana. Kuten selonteossa todetaan Agenda 2030:n suojelutavoite (10 %) on merialueiden osalta jo saavutettu. Toisaalta selonteossa mainitun Kunmingin-Montrealin monimuotoisuuskehyksen tavoitteiden (30 % maa- ja merialueista) osalta matkaa on niin paljon, että vuoteen 2030-mennessä on lähes mahdotonta saavuttaa taviotteita merialueilla. Erityisen vaikeaksi tavoitteen tekee se, että Suomessa suuri osa ekologisesti arvokkaista merialueista on yksityisomistuksessa.

30 % tavoitteen saavuttaminen edellyttää ennen kuulumattoman laajaa vapaaehtoisen suojelun aaltoa. Selonteossa mainittu hallitusohjelman kirjaus vapaaehtoisen suojelun ohjelmasta on erittäin hyvä, mutta vuoteen 2030-mennessä se ei tule saavuttamaan sellaista volyymiä jota sitoumukset edellyttäisivät. Tällä hetkellä ainoastaan Ålands Bankenin rahoittama BSAG:n hanke edistää vapaaehtoista suojelua merialueilla. Hanke ei nykyisellään riitä 30 % tavoitteeseen.

Teoriassa sen moninkertaistaminen voisi olla ratkaisu suojelutavoitteen saavuttamiseen. Silloin puhuttaisiin joidenkin miljoonien vuosittaisista investoinneista merialueiden perustamiseen. Investointia voitaneen pitää mahdottomana nykyoloissa.

Aiemmin lausunnossa mainittu alusjätevesiä koskenut Suomen uusi lainsäädäntö on merkittävä toimenpide tavoitteen 14 osalta. Ulkoasianvaliokunnan näkökulmasta juuri tähän lakiin liittyy kiinnostavia mahdollisuuksia. Pelkästään Suomen aluevesillä toimeenpantava laki ei riitä pelastamaan Itämerta, mutta se on äärimmäisen arvokas esimerkki, jonka seuraaminen muissa Itämeren maissa voisi aikaansaada merkityksellisen muutoksen. Kansainvälisten vesien sääntely edellyttää vähintään Itämeren maiden vahvan enemmistön muodostamista, jolloin IMO:ssa on mahdollista tuoda Itämerelle nykyistä selvästi tiukemmat kiellot jätevesien mereen laskemiselle. Suomi voi olla tässä kysymyksessä kokoaan suurempi toimija Itämerellä ja IMO:ssa.

Itämeren osalta ehdottomasti suurin uhka on maa- ja metsätaloudesta tulevat ravinne valumat ja niiden aiheuttama rehevöityminen. Vuosikymmenten työllä on saatu vältettyä katastrofi (VIITE), mutta valitettavasti juhlat jäävät lyhytaikaisiksi, koska ilmastonmuutos pahentaa ongelmaa kahdellakin tavalla. Jo meressä olevat ravinteet yhdessä nousevan lämpötilan kanssa riittävät pahentamaan tilannetta merkittävästi. Kun yhtälöön tuodaan roudan ja lumipeitteisyyden vähentyessä lisääntyvät kasvukauden ulkopuoliset sateet, kasvaa kiintoaineen ja ravinteiden valumat, erityisesti jos pelloilla ei ole aitoa viherpeitettä tai vähintään kasvipeitettä. Metsätalouden osalta kasvanut sadanta ja maailman ojitetuimmat suot on huono yhdistelmä vesistöille latvajoista Itämerelle.

Itämeren pelastamiseksi koko Itämeren valuma-alueella olisi tärkeää saada aikaiseksi käänne kohti uudistavaa viljelyä. Siinä työssä EU:n yhteinen maatalouspolitiikka, venäläisten lannoitteiden tuonnin voimakas vähentäminen ja ravinteiden kierrättämisen lisääminen ovat todellisia ratkaisuja.

Tavoitekohtainen arvio: Tavoite 15. Suojella maaekosysteemejä, palauttaa niitä ennalleen ja edistää niiden kestävää käyttöä; edistää metsien kestävää käyttöä; taistella aavikoitumista vastaan; pysäyttää maaperän köyhtyminen ja luonnon monimuotoisuuden häviäminen

Tässä lausunnossa on jo useampaan kertaan viitattu tavoitteen 15 kannalta relevantteihin toimiin ja niiden puitteisiin. Toisto johtuu siitä, että kaikki lausunnossa käsitellyt tavoitteet ovat toisiinsa kietoutuneita eikä niitä merkityksellisessä määrin voida saavuttaa yksi kerrallaan kuin onnella ja ehtymättömällä taloudellisella resurssilla. Mutta kun ongelmat ovat toisiinsa kietoutuneita ovat myös ratkaisut monihyötyisiä ja edellyttävät toinen toisensa. Periaatteessa se, että ratkaistaisiin tehokkaasti tavoitteeseen 15 liittyvä ongelma, tultaisiin ratkaisseeksi monta muutakin Agenda 2030 toimintaohjelma haastetta. hyvä uutinen on se, että keskeinen ratkaisu tarvitsee maksaa vain kerran, vaikka samalla metodilla tuotetaan monta Agenda 2030 tavoitetta ja turvataan edellytykset kestävälle ihmiskunnalle.

Valitettavasti niin vanhojen metsien rajaaminen tavalla, joka vesittää suojelun, Vihreän siirtymän vauhdittamiseksi laaditut lait ja ennallistamisasetuksen vastustaminen ja tahmea edistäminen osoittavat, että ongelma ei ole ollut kokonaiskuvan puute vaan tavoitteen aktiivinen vahingoittaminen kotimaassa. Toisaalta nyt kun ruuantuotannossakin on pakko alkaa huomioida turvallisuus ja huoltovarmuus kaikissa olosuhteissa myös ilman suurvaltojen tukea, avautuu ehkä uusia mahdollisuuksia siirtyä Suomessa, Euroopassa ja maailmalla uudistavaan viljelyyn, jolla edistetään kannattavaa viljelyä, ilmastotoimia, luonnon monimuotoisuutta ja rakennetaan kestävästi turvallisia yhteiskuntia.

Maaperän köyhtyminen on globaali ongelma, josta kärsitään niin kehittyneissä kuin kehittyvissäkin maissa. Nyt on erittäin hyvä hetki tunnistaa tehokkaimmat keinot pelastaa maaperä ja panostaa niihin niin kotimaassa kuin kansainvälisesti. Suuret globaalin ruoka-alan yritykset ovat jo tunnistaneet tarpeen ja osa on jo sitoutunut kunnianhimoisiin uudistavasti viljeltyjen raaka-aineiden tavoitteisiin. Muutos on käynnissä ja sodan uhan kasvaessa muutosta puoltavat argumentit vain vahvistuvat.

Selonteossa viitataan EU:n yhteisessä maatalouspolitiikassa ja sen suomalaisessa jalkautuksessa olevan useita luonnon monimuotoisuutta vahvistavia elementtejä. Valitettavasti EU:n tuore selvitys ohjelman kyvystä tuottaa tavoitellut luonto- ja ilmastovaikutukset olivat murskaavaa luettavaa. Nykyinen CAP ei tule onnistumaan saavuttamaan luonto- ja ilmastotavoitteitaan. Nyt valmisteilla olevassa seuraavassa CAP-ohjelmassa tarvitaan pintaremontin sijaan kokonaisvaltainen uudistus, jonka ytimessä ovat monihyötyiset ratkaisut joilla saadaan todistettavia ja monihyötyisiä tuloksia. Se on vaikeaa, mutta myös paras tapa saavuttaa Agenda 2030 -tavoitteet.

Yhteenveto

Valtioneuvoston selonteko Kestävän kehityksen toimenpideohjelma Agenda 2030 toimeenpanosta on pääosin surullista luettavaa, kun sitä katsotaan Itämeren, ruokaturvan, maa- ja meriekosysteemien ja ilmastonmuutoksen torjunnan ja siihen sopeutumisen näkökulmista. Hallituksen politiikka on monin osin suorastaan tavoitteiden vastaista, eikä kunnianhimon puutteesta vihjailevien näyttöjen vastapainoksi löydy riittävästi uskoa luovaa toimintaa. Selonteon ja hallituksen toiminnan arvioinnin pohjalta ei ole syytä olettaa valtioneuvoston onnistuvan nykytahdilla saavuttavan toimenpideohjelmassa esitettyjä tavoitteita sen enempää Suomessa kuin maailmallakaan.

Toisaalta hallituspuolueet ovat osittaneet kykenevänsä uutta luovaan lainsäädäntötyöhön ja reippaaseen priorisointiin, kun kyseessä on Itämeri. Saaristomereen kohdistettu huomio ja alusjätevesiin liittyvä lainsäädäntö osoittavat hallituksen pystyvän paljoon, jos se katsotaan hallituspuolueissa tärkeäksi.

Suomen luonnon ja kansallisen turvallisuuden vuoksi uskon ja toivon, että Saaristomeren ja rahtilaivojen kohdalla nähty päättäväisyys voi löytyä paljon keskeisemmin kansakunnan selviytymiseen liittyvien tavoitteiden toteuttamiseen – ruokajärjestelmä systeemiseen muutokseen jossa yhdistyy viljelyn kannattavuus, ilmastotoimet, luonnon monimuotoisuuden edistäminen ja turvallisuuden rakentaminen. Vähät näytöt eivät ole vielä ongelma, jos jo väläytetyt muutoslihakset otetaan käyttöön pian.

BSAG
Baltic Sea Action Group

BALTIC SEA ACTION GROUP

bsag.fi
+358 40 775 0686
office@bsag.fi

Keilaranta 5
02150 Espoo
Y-tunnus 2177822-5